

N:o 90.

Uppläst och godkänd hos Första Kammaren den 9 maj 1894.
— — — — Andra Kammaren den 9 — —

Riksdagens skrifvelse till Konungen, om framläggande af förslag till ändrad lagstiftning angående riksbankens och de enskilda sedelutgifvande bankerna.

(Sammansatta banko- och lagutskottets utlåtande n:o 1.)

Till Konungen.

Sedan inom finansdepartementet utarbetats ett förslag till ändring i kongl. kungörelsen den 20 maj 1864 angående enskilda banker med rätt att utgifva egna banksedlar, framlade Eders Kongl. Maj:t, med tillkännagifvande att Eders Kongl. Maj:t ansett sig i ett så viktigt ämne som detta icke böra lagstifta utan Riksdagens medverkan, för 1874 års Riksdag förslag till den ändrade författning rörande enskilda sedelutgifvande banker, som enligt samma förslag borde utfärdas. Vid behandlingen af detta förslag stannade Riksdagens båda kamrar i olika beslut i fråga om de sedelvalörer, som skulle få utgifvas af de enskilda bankerna, hvilka beslut dock sammanjemkades derhän, att enskilda bankers sedlar skulle få lyda å 50, 100, 500 och 1,000 kronor samt tills vidare och intill dess Eders Kongl. Maj:t annorlunda förordnade jemväl å 10 och 5 kronor. I den kongl. kungörelse, som, efter anmälan af Riksdagens nu nämnda och öfriga beslut

med anledning af Eders Kongl. Maj:t ofvanberörda förslag, den 12 juni 1874 utfärdades, blef infördt ett stadgande i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut om sedelvalörerna. Den befogenhet att när som helst förordna om indragning af de enskilda bankernas rätt att utgifva egna sedlar å 5 och 10 kronor, hvilken sålunda lagts i Eders Kongl. Maj:ts hand, har hittills icke blifvit begagnad i vidsträcktare mån än att, sedan Riksdagen år 1879, efter derutinnan af Eders Kongl. Maj:t framlagd proposition, beslutit vissa åtgärder för ändamålet, jemlikt kongl. kungörelsen den 20 juni 1879 de enskilda bankernas rätt att utgifva egna sedlar å 5 kronor upphört från och med samma års slut. Ett af Eders Kongl. Maj:t i nyssnämnda proposition jemväl framställt förslag om åtgärder i och för upphörande för ifrågavarande banker äfven af rätten att utgifva egna sedlar å 10 kronor senast inom utgången af år 1882 vann deremot icke Riksdagens bifall.

År 1881 föranlät Riksdagen hos Eders Kongl. Maj:t framhålla de brister, hvarmed enligt Riksdagens åsigt bestämmelserna i afseende å de enskilda bankerna voro behäftade, och begärde i sammanhang härmed en revision af den i detta afseende gällande lagstiftning. Detta föranledde samma år tillsättandet af den s. k. stora bankkomitén, dervid det sörjdes för att såväl riksbankens som de enskilda bankernas målsmän blefvo inom komitén representerade. I sitt den 14 december 1883 afgifna utlåtande uttalade komitén såsom hufvudprincip, att det mål, hvartill lagstiftningen i Sverige på bankväsendets område borde sträfva, måste vara upphörandet af den enskilda sedelutgifningen och koncentrerandet af sedelutgifningsrätten hos en enda bank; en grundsats, hvars rigtighet vunnit sådant erkännande, att alla de förslag i ämnet, som derefter förelagts Riksdagen, upptagit densamma. Endast om sättet att efter en mer eller mindre lång öfvergångstid nå målet hafva olika meningar gjort sig gällande, men denna meningskiljaktighet har hittills hindrat frågans lösning. Sålunda ledde, sedan kamrarne stannat i olika beslut, som ej kunde sammanjemkas, Eders Kongl. Maj:ts till 1886 års Riksdag aflåtna och på förenämnda komitéutlåtande stödda proposition icke till något resultat. En annan proposition i ämnet af år 1887 kom till följd af då inträffad riksdagsupplösning icke under pröfning. Enligt grunderna för dessa båda kongl. propositioner skulle sedelutgifningen ordnas under en mer eller mindre noga bestämd öfvergångstid, efter hvilken förlopp den stora frågan om sedelutgifningens koncentrerande hos en centralbank (riksbanken) skulle slutligen lösas; men dessa grunder hafva sedermera icke åter upptagits. Efter ett yttrande till statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 21 december 1888 fann nem-

ligen Eders Kongl. Maj:t blifvande förslag i ämnadt böra omfatta lösning af den sväfvande bankfrågan i hela hennes vidd, och den 5 oktober 1889 uppdrog Eders Kongl. Maj:t åt en komité — äfven denna sammansatt af representanter för både riksbanken och enskilda banker — att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med vissa i nämnda statsrådsprotokoll angifna grunder uppgöra förslag till bankväsendets ordnande. Komiténs program kan sammanfattas deri, att sedelutgifningsrätten borde koncentreras hos Sveriges riksbank under vilkor, dels att riksbanken organiserades så att den blefve egnad att fylla denna uppgift, och dels att nödig varsamhet iakttoges vid afvecklingen af de enskilda bankernas sedelutgifning. Den 30 januari 1890 afgaf komitén på grund häraf betänkande, hvarmed öfverlemnades, jemte motiv, förslag till

- lag för Sveriges riksbank;
- ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen;
- ansvarighetslag för fullmäktige i Sveriges riksbank;
- ansvarighetslag för ledamöterna i styrelserna för Sveriges riksbanks afdelningskontor; och

- lag angående indragning af enskilda bankers sedelutgifningsrätt.

Af de sålunda framlagda förslagen har allenast det, som afsett ändringar i regeringsformen och riksdagsordningen, varit föremål för Riksdagens pröfning. Uti proposition (n:o 29) till 1890 års Riksdag föreslog nemligen Eders Kongl. Maj:t åtskilliga grundlagsändringar, hvilka, i allt hufvudsakligt öfverensstämmande med de förslag derutinnan, som afgifvits af 1889 års komité, gingo ut på att Eders Kongl. Maj:t skulle erhålla rätt att i riksbankens styrelse insätta visst antal ledamöter och att förlänga tiden för de af Riksdagen valda ledamöternas uppdrag från ett till tre år. Hvad som sålunda föreslagits blef då icke af Riksdagen bifallet, och komiténs öfriga förslag hafva icke genom kongl. proposition förelagts Riksdagen.

Bankfrågan befinner sig dock icke för närvarande i samma läge som förut. Å ena sidan har nemligen Eders Kongl. Maj:t dels genom flera kungörelser från slutet af år 1891 förlängt de den 31 december 1893 utlöpande oktrojerna för enskilda banker på 10 år, d. v. s. till slutet af år 1903, och dels genom kungörelse den 27 januari 1893 oktrojerat en ny enskild bank, benämnd Norrbottens enskilda bank, som dervid erhölet sedelutgifningsrätt till slutet af 1903 i likhet med öfriga enskilda banker. Men

å andra sidan har Riksdagen dels genom beslut, som vunnit Eders Kongl. Maj:ts sanktion, höjt riksbankens grundfond från 45 till 50 millioner kronor, eller samma belopp, som föreslagits af 1889 års bankkomité, dels ock med användande af sin bevillningsrätt höjt beskattningen å enskilda bankers sedlar, så att denna skatt, som år 1892 utgjorde tre kronor per tusen af högsta under året utelöpande sedelbeloppet, för år 1893 ökats till 5 kronor och från 1894 till 10 kronor. Slutligen har innevarande års Riksdag antagit ett hvilande förslag till grundlagsändring, enligt hvilket fullmäktige i riksbanken skola väljas för en tid af tre år och det vid hvarje årligt val skall utses allenast två, hvilket beslut föranledts af det allmänt erkända behofvet af större kontinuitet inom riksbankens styrelse.

Här tillåter sig Riksdagen äfven erinra derom, att Riksdagen, så vidt på densamma berott och i sakens nuvarande läge kunnat åstadkommas, sörjt för att riksbanken skall blifva i stånd att ensam öfvertaga äfven utgifningen af sedlar å 10 kronor, i hvilket afseende vilkorliga stadganden meddelats i alla från och med år 1885 utfärdade bankoreglementen, så lydande:

»För den händelse, att Kongl. Maj:t förordnar om upphörande af de enskilda bankernas rätt att utgifva egna banksedlar å tio kronor, ega fullmäktige

dels att på det sätt och uppå de vilkor i afseende å räntegodtgörelse, återbetalningsskyldighet m. m., som med fullmäktige i riksgäldskontoret af-talas, uti riksgäldskontoret lyfta svenska statens obligationer eller deremot svarande valuta i guld intill ett belopp af högst sju millioner kronor;

dels ock att på de vilkor, fullmäktige må bestämma, i riksbanken rediskontera af de enskilda bankerna öfvertagna inländska vexas intill belopp, motsvarande för hvarje sådan bank hvad densamma vid 1885 års slut finnes hafva haft i egna tiokronesedlar utelöpande».

Vid 1893 års riksdag förelåg till behandling ett af enskild motionär framställt förslag om aflåtande till Eders Kongl. Maj:t af en skrifvelse med anhållan, det Eders Kongl. Maj:t täcktes på vissa angifna, i sina hufvudpunkter med 1889 års komités förslag öfverensstämmande grunder till påföljande Riksdag framlägga förslag till omorganisation af vårt bankväsende med afseende på riksbanken och de enskilda sedelutgifvande bankerna.

Hörde öfver nämnda motion, anförde fullmäktige:

»Hvad nu först beträffar frågan om sedelutgifningens öfverlemnande åt riksbanken allena, hafva fullmäktige i riksbanken i sitt utlåtande den 29

februari 1884 öfver bankkomiténs den 14 december 1883 afgifna förslag till förändrad organisation af bankanstalterna, med åberopande af de skäl, komitén anfört, uttalat sig för att riksbanken skulle få uteslutande rätt att utgifva banksedlar med lagligen gällande kurs, dock att öfvergången till det nya systemet icke borde ske alltför brådstörtadt.

Hvarken i det ena eller andra afseendet hafva fullmäktige funnit anledning att frångå sin i ofvan åberopade yttrande uttalade åsigt; anhållande fullmäktige dervid att få erinra, hurusom dels riksbankens fonder sedan 1884 ökats med ett betydligt belopp, dels ock bankens sedelutgifningsrätt sedan dess blifvit väsentligt utvidgad. Om sålunda riksbanken under de nio år, som förflutit efter det ifrågavarande yttrande afgafs, allt mer vuxit in i den ställning, som en ensam sedelutgifvande bank måste intaga, synes dock, med hänsyn till affärsrörelsen i landet, sådan den utvecklats sig under inflytande af ett större antal sedelutgifvande banker, det vara med nödig försigtighet öfverensstämmande, att en lämplig öfvergångs- och beredelse tid lemnas dessa enskilda banker, innan deras sedelutgifningsrätt upphör. Att i det afseendet rätt bör medgifvas dessa banker att till lägre diskonto få i riksbanken rediskontera af dem öfvertagna växlar, har senast af 1889 års komité föreslagits, och fullmäktige, som beträffande ifrågastäld indragning af de enskilda bankernas tiokronesedlar såväl 1885 i sitt till sammansatta stats- och bankoutskottet afgifna yttrande som ock 1892 i utlåtande till sammansatta banko- och lagutskottet förordat en dylik rediskonteringsrätts medgifvande, anse sig, med hänvisning till sina vid dessa tillfällen gjorda uttalanden, böra i hufvudsak instämma i hvad 1889 års komité angående dylik rediskontering föreslagit.

Vidare anse sig fullmäktige, som i afseende på riksbankens sedelutgifningsrätt och metalliska kassa icke hafva något att erinra mot det af samma komité framlagda förslag, i likhet med komitén och med hvad fullmäktige sjelfva yttrat vid behandlingen af de väckta motionerna om tiokronesedlarnes indragning, böra framhålla angelägenheten deraf, att, om riksbankens ställning skall ändras derhän, att den ensam blir sedelutgifvande, bestämmelserna om metalliska kassan och sedelstocken blifva intagna i banklagen.

Beträffande slutligen frågan om den ändring i afseende å riksbankens styrelse, som må finnas nödig i samband med riksbankens eventuella öfvertagande af hela sedelutgifningen, torde fullmäktige icke hafva anledning att nu yttra sig, helst motionären i det afseendet endast uttryckt en önskan om större kontinuitet i styrelsen.»

I en vid innevarande års riksdag väckt motion har föreslagits, att Riksdagen måtte hos Eders Kongl. Maj:t anhålla, att Eders Kongl. Maj:t täcktes taga i öfvervägande, om och i hvad mån — efter vidtagna ändringar dels med afseende på Riksdagens beslut i fråga om den tid, för hvilken fullmäktige i riksbanken skulle väljas, och dels med afseende på öfriga numera för handen varande förhållanden, som på frågan inverkade, i de af 1889 års bankkomité utarbetade förslag till lagar för riksbanken och angående indragning af enskilda bankers sedelutgifningsrätt — dessa båda lagförslag kunde tjena såsom grundval för lagstiftning i syfte att ordna bankväsendet i riket med afseende på riksbanken och de enskilda bankerna, samt derefter, så fort ske kunde, för Riksdagen framlägga de förslag, som kunde finnas ändamålsenliga.

Uti det yttrande, som från bankofullmäktige infordrades öfver nyssberörda motion, anförde desse i förevarande hänseende:

»Fullmäktige hafva redan förut och senast vid nästlidet års riksdag haft tillfälle att, i anledning af framställt förslag i samma syfte och af väsentligen samma innehåll som det nu remitterade, uttala sin tillstyrkande mening angående lämpligheten, med hänsyn såväl till riksbankens kraftiga utveckling som till allmänna rörelsens trygghet, af eu försigtigt genomförd reform, hvarigenom rättigheten att utgifva banksedlar blefve öfverlemnad åt riksbanken allena. Intet har sedermera förefallit af natur att förändra denna fullmäktiges mening. — — — I likhet med hvad sistlidet år angående detta förslag yttrats, anse fullmäktige fortfarande, att från riksbankens sida intet hinder bör möta fär att i utbyte mot erhållande allena af all rätt till utgifvande af banksedlar, bevilja enskilda bankerna vissa förmåner i afseende å rätt till rediskontering mot lägre diskonto samt till åtnjutande af kassakreditiv mot mycket låg ränta, allt på tid och på vilkor, som af 1889 års bankkomité föreslagits och af densamma ansetts tillräckliga att betrygga bankernas verksamhet under öfvergångstiden och bereda dem tillfälle att till fördel såväl för dem sjelfva som för den allmänna rörelsen äfven derefter utöfva sin verksamhet. Likaså fasthålla fullmäktige sin åsigt derom, att riksbanken sjelf icke bör finna någon svårighet att stärka sin metalliska kassa och ordna sin rörelse i öfrigt på sådant sätt, som kan anses nödigt för öfvertagande af all sedelutgifningsrätt och den mera omfattande verksamhet, som deraf sannolikt föranledes.

Fullmäktige anhålla härvid att få fästa uppmärksamhet på en ny erfarenhet, som synes egnad att ytterligare inskräpa angelägenheten af inskränkning i de enskilda bankernas sedelutgifningsrätt, för så vidt man nem-

ligen i verkligheten vill bereda riksbanken en större plats i vår ekonomiska hushållning, än som för närvarande i konkurrens med det enskilda sedelprivilegiet kan af densamma förvärfvas. Redan under första hälften af sistlidet år erbjöds af riksbanken åt de enskilda bankerna rätt att på vissa villkor och till visst högsta belopp få rediskontera sin inrikes vaxelporfölj mot ett diskonto, som med en half procent understeg det i allmänhet gällande. Denna rättighet, som i förut framlagda förslag alltid gjorts beroende af en större eller mindre inskränkning i sedelutgifningsrätten och följaktligen ansetts böra beviljas endast såsom ersättning för denna, medgafs nu utan något slags dylikt villkor, men har likväl endast i mycket ringa mån blifvit använd af de enskilda bankerna, hvilka antagligen funnit fördelaktigare att begagna sin egen vidsträckta sedelutgifningsrätt.

Äfven från synpunkten af de enskilda bankernas och den dermed nära förbundna allmänna rörelsens trygghet synes en annan tilldragelse, som likaledes egt rum under senaste året, mana till att i tid söka ordna sedelutgifningsrätten och dermed förenade, ganska ömtåliga förhållanden. Fullmäktige syfta härvid på den vid sistlidet års riksdag fördubblade beskattningen af de enskilda bankernas sedelemission. Det kan nemligen befaras, att ett ytterligare fortgående på denna väg kan låta skattens tunga mer än uppväga vinsten af privilegiet, och de enskilda bankerna deraf bringas i det läge, att de nödgas uppgifva större eller mindre del af sin emission, utan att dess förinnan hafva fått sig från riksbanken tillförsäkrad ens någon del af de fördelar eller lättnader för kassarörelsen, som hittills alltid ansetts böra utgöra förutsättningen för en inskränkning af denna rätt.

Motionären har framlagt sitt förslag under förutsättning af bifall till det hvilande förslaget till sådan ändring af grundlagen, att fullmäktige skulle komma att väljas på tre år, och att sålunda blefve undanröjd en af de svåraste bristerna i riksbankens styrelse, nemligen bristen på kontinuitet. Så vidt på Riksdagen beror, har denna förutsättning nu blifvit en verklighet, och fullmäktige anse sig icke på frågans nuvarande ståndpunkt behöfva afgifva något omdöme, huruvida genom denna grundlagsförändring allena den önskvärda kontinuitet i styrelsen och stabilitet i förvaltningen, hvilka från flera håll man hittills velat vinna genom äfven Kongl. Maj:ts direkta deltagande i valet af fullmäktige, kan anses tillräckligt betryggad, men önska betona, att i sådant fall den ofta framhållna angelägenheten deraf, att med riksbankens öfvertagande af all landets sedelutgifning bör följa öfverflyttande från reglementet till lagen af bestämmelserna om metalliska kassan, sedel-

stockens storlek och täckning genom särskilda slag af värden, synes blifva ännu mera framträdande».

Det har i förenämnda motion uttalats den förmodan, att de båda förslagen till lag för riksbanken och till lag angående indragning af enskilda bankers sedelutgifningsrätt skulle i åtskilliga delar behöfva ändras eller jemkas. I sådant afseende har det särskildt framhållits, att den i förslaget till lag för Sveriges riksbank ifrågakända nedsättningen i afbetalningslånefonden från nuvarande 12 till 10 millioner kronor skulle vara obehöfelig samt att, då med afseende på riksbankens styrelse Riksdagen icke torde vara sinnad vidtaga annan ändring än den, som innefattades i det förut omnämnda, numera af Riksdagen för dess del antagna grundlagsändringsförslaget, alla på förutsättning af ytterligare ändringar i grundlagarne hvilande stadganden i lagförslaget borde ändras och således särskildt flera stadganden i V kap. (§§ 28—45) utgå eller omarbetas. För Riksdagen har det icke syntts lämpligt att allenast på grund af det nu senast inom Riksdagen framställda förslaget ingå på en granskning i detalj vare sig af de nu anmärkta punkterna af 1889 års komitéförslag eller af detta förslag i öfrigt, utan har Riksdagen trott sig böra afvakta, att samma komitéförslag, på ett mera direkt sätt än nu, blefve underställt Riksdagens pröfning. Riksdagen har tillräckligt känt detsamma till dess hufvudgrunder för att Riksdagen skall deri se ett lyckligt uppslag till bankfrågans lösning i rigtning af det allmänt erkända önskemålet — upphörandet af den enskilda sedelutgifningsrätten och denna rätts koncentrerung till riksbanken, hvilket skulle särskildt bidra till, att riksbanken sattes i stånd att fylla uppgiften af en verklig nationalbank, som, på samma gång den kraftigare än hittills kunde utgöra ett stöd mot och i möjligaste mån förekomma skadliga rubbningar i affärslifvet, äfven tillförde staten ett välbehöfligt bidrag till bestridande af dess alltjemt stigande utgifter.

I det senast afgifna utlåtandet hafva fullmäktige särskildt framhållit två under det senaste året inträffade förhållanden såsom ytterligare skäl för angelägenheten att i tid söka ordna frågan om sedelutgifningsrätten, och har det syntts Riksdagen, att hvad fullmäktige dervid påvisat är af beskaffenhet att böra med största uppmärksamhet beaktas.

Af de skäl, som blifvit här förut vidrörda, och då Riksdagen i det sätt, hvarpå frågor rörande bankväsendet under de senare åren funnit sitt afgö-

rande i Riksdagen, sett ett allt mer växande intresse för en med ändring af nuvarande förhållanden genomförd lösning af bankfrågan, har Riksdagen för-
anlåtits besluta att hos Eders Kongl. Maj:t härmed anhålla, det Eders
Kongl. Maj:t täcktes hufvudsakligen på de grunder, som angifvits dels af
fullmäktige i riksbanken och dels af 1889 års bankkomité i tillämpliga de-
lar af dess den 30 januari 1890 afgifna förslag till lag för Sveriges riks-
bank och till lag angående indragning af enskilda bankers sedelutgifnings-
rätt, för Riksdagen framlägga förslag till omorganisation af bankväsendet
med afseende på riksbanken och de enskilda sedelutgifvande bankerna.

Stockholm den 9 maj 1894.

Med undersätlig vördnad.
